

Seminář z českých středověkých dějin (do počátku 16. století)
Paralelka: čtvrtek 10:50-12:20 a 15:50-17:20, P200, Jakub Izdný
ZS 2023/2024 (s předpokládaným pokračováním obou paralelek v LS)

Seminář doplňuje hlavní kurzovní předmět České středověké dějiny, pro studenty samostatného studia je povinný, pro studenty (obou) sdružených programů je povinně volitelný.

Seminář se zaměřuje na prameny, které tvoří základ využívaný pro studium českých dějin středověku. Výuka se doplňuje přímo s přednáškou, v zimním semestru se tak soustředí na prameny pro přemyslovské období, v letním sleduje zdroje od roku 1300 do konce středověku. Výuka je vedena plně seminární formou – studenti zpracují referát, který je pak komentován a diskutován. Část hodiny je věnována studiu konkrétních významnějších pramenů. Studenti získávají zápočet za účast, zpracování referátu a dva krátké testy.

Podrobné podmínky k atestaci

Student může za každý semestr semináře získat 120(+10) bodů, k získání zápočtu stačí 90

Body se přidělují:

- 40 bodů za docházku (za absenci na 1 hodině se odečítají 4 body, **za absenci na 6 a více hodinách není možné zápočet udělit**)
- 40 bodů za referát (vyučující hodnotí tematickou věcnost, dodržení času, přednes, kvalitu přípravy)
- 40 bodů za testy (píší se 2 testy za 20 bodů; test probíhá výběrem z odpovědí, vždy 1 je správně; náplň testu odpovídá dosud přednesené látce v semináři)
- Vyučující může přidělit dalších 10 bodů studentovi za aktivitu v hodinách, účast na bonusových hodinách atd.

Realizace referátu:

ideálně s powerpointovou prezentací, doba referátu 15 minut + 15 minutová diskuse a komentáře vedoucího

v referátu je záhodno často pracovat s citacemi z pramenů (jsou-li) a obrázky (jsou-li prameny hmotné povahy)

Předběžný program (změny vyhrazeny)

R – předpokládané téma na referát (jinak seminář s vedením vyučujícího)

P – seminář nad pramenem

5. října: Úvodní hodina, požadavky; Čechy / české země / Česko (historicko-geografický základ);
P Geograf Bavorský

12. října: R Sámova říše (Fredegar); P Fuldské anály;
R Velká Morava (Conversio, Moravsko-panonské legendy)

19. října: R Zánik Velké Moravy (Stížný list, Raffelstettenský celní řád, Granum);
R Regino z Prümü; R „Staré pověsti české“ (Kosmas, Kristián)

26. října: HODINA ODPADÁ

2. listopadu: R Počátky křesťanských Čech (legendy o Ludmile, Václavu a Vojtěchu);
R Kristiánova legenda; P Kristiánova legenda

9. listopadu: R České země očima cizinců (Byzantské, arabské prameny); R Widukindova kronika;
R Slavníkovci (numismatika)

16. listopadu: TEST; P analistika k českým dějinám

23. listopadu: R Krize Čech kolem roku 1000 (Dětmár z Merseburku); R Anatomie přemyslovských Čech (Kosmas); P Kosmova kronika

30. listopadu: Exkurze

7. prosince: R Sázavský klášter (Mnich sázavský); P Kosmovi pokračovatelé a Letopis kanovníka vyšehradského; P nejstarší diplomatický materiál

14. prosince: R První česká království (Kosmas, Listina Vladislavovi); R Vincencius a Jarloch; R Počátky Čech královských (Zlatá bula sicilská)

21. prosince: R počátky šlechty (rod dle volby – např. podle místa původu – referujícího); P Proměna českých zemí (Archeologické prameny); R Počátky měst (listiny pro města)

4. ledna: R Kroniky o posledních Přemyslovcích (Zbraslav, Dalimil); P Dalimil;
R Kolonizace venkova (Kronika žďárského kláštera)

11. ledna: TEST; České země v letech 1306-1310 (detektivní hodina)

Rozpis témat referátů

Sámova říše (Fredegar): referent shrne základní prameny k dějinám říše a blíže popíše Fredegarovu kroniku; vysvětlí, co byl Avarský kaganát; zmíní související archeologické nálezy a teorie o geografické poloze; shrne základní chronologii

Výchozí literatura:

Fredegarovy kroniky. Čtvrtá kniha a Pokračování. Překlad Magdalena Moravová. Praha: Argo, 2020.

Magnae Moraviae Fontes Historici (různá vydání, první díl)

LUTOVSKÝ, Michal a PROFANTOVÁ, Naďa. Sámova říše. Praha: Academia, 1995.

Velká Morava (Conversio, Moravsko-panonské legendy): referent krátce (!) shrne základní historické mezníky Velké Moravy; pramen Conversio Bagoariorum vytěží k počátkům Velké Moravy, zmíní základní okolnosti Cyrilometodějské misie a její obraz v písemných pramenech; vše může doplnit zmínkou o archeologických zdrojích; součástí referátu NENÍ zánik Velké Moravy

Výchozí literatura:

Magnae Moraviae Fontes Historici

TŘEŠTÍK, Dušan. Vznik Velké Moravy: Moravané, Čechové a střední Evropa v letech 791-871. Praha:

NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

Zánik Velké Moravy (Stížný list, Raffelstettenský celní řád, Granum catalogi praesulum Moraviae): referent shrne chronologii známých informací od smrti Svatopluka až po pravděpodobný rozpad říše, popíše celkovou situaci ve střední Evropě, všechny zmíněné prameny vytěží k pádu Moravy, vyhledá relevantní archeologické nálezy, které mohou zánik Moravy ilustrovat

Výchozí literatura:

Magnae Moraviae Fontes Historici

MACHÁČEK, Jiří, ed. a WIHODA, Martin, ed. Pád Velké Moravy, aneb, Kdo byl pohřben v hrobu 153 na Pohansku u Břeclavi?. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016.

KALHOUS, David, Granum catalogi praesulum Moraviae jako pramen k dějinám Moravy v 10. století?, Mediaevalia Historica Bohemica 11, 2007, s. 23-38.

Regino z Prümü: referent sdělí základní informace o kronice Reginona z Prümü (krátká biografie tvůrce, rozsah pramene, jeho zvláštnosti a vliv na českou historiografii); z kroniky vytěží zásadní informace týkající se Velké Moravy a Čech

Výchozí literatura:

Magnae Moraviae Fontes Historici

Vyhledat heslo „Regino z Průmu“ v publikacích:

TŘEŠTÍK, Dušan. Kosmova kronika: studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení. 1. vyd. Praha: Academia, 1968

TŘEŠTÍK, Dušan. Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935). Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

„Staré pověsti české“ (Kosmas, Kristián): referent shrne obraz dějin předkřesťanských Čech podle Kosmovy kroniky a Kristiánovy legendy (zaměřeno na příchod Čechů, Přemyslovskou pověst, mytická knížata, Luckou válku); seznámí se základní interpretací těchto pověstí v odborné literatuře

Výchozí literatura:

Kosmova kronika

KRISTIÁN a LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, ed. Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily. Překlad Jaroslav Ludvíkovský. Vyd. ve Vyšehradu 2. Praha: Vyšehrad, 2012.

TŘEŠTÍK, Dušan. Mýty kmene Čechů: (7.-10. století): tři studie ke "Starým pověstem českým". Praha: Lidové noviny, 2008.

KARBUSICKÝ, Vladimír. Báje, mýty, legendy. Nejstarší české pověsti v kontextu evropské kultury.

Praha: Mladá fronta, 1995.

WIHODA, Martin. Přemyslovský mýtus aneb Kosmův počátek národních dějin, Dějiny a současnost 30/12, 2008, s. 37–40.

Počátky křesťanských Čech (legendy o Ludmile, Václavu a Vojtěchu): referent shrne krátce biografie prvních českých svatých; tématizuje otázku legendy jako historického pramene a představí legendy o daných svatých – vyjma Kristiána!; obecně shrne christianizaci Čech

Výchozí literatura:

KRÁLÍK, Oldřich, ed. Nejstarší legendy přemyslovských Čech. Praha: Vyšehrad, 1969.

SOMMER, Petr, TŘEŠTÍK, Dušan, ŽEMLIČKA, Josef, Čechy a Morava in: BEREND, Nora (ed.), Christianizace a utváření křesťanské monarchie: Skandinávie, střední Evropa a Rus v období 10.-12. století, Praha 2013, s. 219-261.

Počátky pražského biskupství (Kosmas, diplomatické prameny a akta): referent představí relevantní prameny ke vzniku biskupství, popíše související chronologii a představí širší okolnosti v podobě celku církevní reformy střední Evropy za Oty I. (vznik magdeburského biskupství)

Výchozí literatura:

Kosmova kronika, listiny z Codex diplomaticus Bohemiae

KALHOUS, David, Záhadné počátky pražského biskupství in: DOLEŽALOVÁ, Eva, NOVOTNÝ, Robert, SOUKUP, Pavel (ed.), Evropa a Čechy na konci středověku: Sborník příspěvků věnovaných Františku Šmahelovi, Praha 2004, s. 195-208.

TŘEŠTÍK, Dušan, K založení pražského biskupství v letech 968-976: Pražská a řezenská tradice in:

PÁNEK, Jaroslav (ed.), Vlast a rodný kraj v díle historika: Sborník prací žáků a přátel věnovaný profesoru Josefu Petrěňovi, Praha 2004, s. 179-196.

České země očima cizinců (Byzantské, arabské prameny): referent shrne, popíše a kriticky zhodnotí následující prameny, které se mohou vyjadřovat k českým dějinám: Konstantin Porfyrogennétos (O správě státu), tzv. Anonymní relace, Al Masúdí (Rýžoviště zlata), zpráva Ibrahima ibn Jakúba

Výchozí literatura:

Magnae Moraviae Fontes Historici

PAULINY, Ján. Arabské správy o Slovanoch: (9.-12. storočie). Bratislava: Veda, 1999.

Kristiánova legenda: referent stručně shrne obsah pramene, dále popíše historii jeho objevu a vývoj názorů na jeho pravost

KRISTIÁN a LUDVÍKOVSKÝ, Jaroslav, ed. Kristiánova legenda: život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily. Překlad Jaroslav Ludvíkovský. Vyd. ve Vyšehradu 2. Praha: Vyšehrad, 2012.

KALHOUS, David. Legenda Christiani and modern historiography. Leiden: Brill, 2015. (možno též čerpat z disertační práce Davida Kalhouse – přístupná česky online na repozitáři Masarykovy Univerzity)

Slavníkovci (numismatické prameny): referent popíše situaci sjednocování českého knížectví za vlády obou Boleslavů, shrne pramennou základnu k fenoménu Slavníkovců, představí různé teorie o původu rodu, zasadí numismatické prameny do kontextu vývoje českých mincí (stručně shrnutí)

Výchozí literatura:

Kosmova kronika

TUREK, Rudolf, Slavníkovci a jejich panství, Hradec Králové 1982.

LUTOVSKÝ, Michal a PETRÁŇ, Zdeněk. Slavníkovci: mýtus českého dějepisectví. 2. vyd. Praha: Libri, 2005.

Widukindova kronika: referent shrne informace o vzniku, rozsahu a pravděpodobném účelu kroniky; zaměří se na bohemikální pasáže a stručně je kriticky zhodnotí

WIDUKIND z CORVEY, Činy Sasů, přeložili Jakub Izdný a Kateřina Spurná, Praha 2016.

Vyhledat heslo „Widukind“ v publikacích:

TŘEŠTÍK, Dušan. Počátky Přemyslovců: vstup Čechů do dějin (530-935). Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 1997.

Krise Čech kolem roku 1000 (Dětmara z Merseburku): referent představí chronologii krize, představí kroniku Dětmara z Merseburku, provede srovnání zpráv Dětmara a Kosmovy kroniky, je možno též zmínit otázku možných úvah o založení pražského arcibiskupství v kontextu roku 1000

Výchozí literatura:

DĚTMAR Z MERSEBURKU. Kronika. Překlad Bořek Neškudla a Jakub Žytek. Praha: Argo, 2008.

KRZEMIENSKA, Barbara, Krize českého státu na přelomu tisíciletí, Československý časopis historický 18/6, 1970, s. 497-532.

KALHOUS, David, Boleslav III.: Kníže na konci časů? in: BOROVSÝ, Tomáš, JAN, Libor, WIHODA, Martin (ed.), Ad vitam et honorem Jaroslao Mezník: Profesoru Jaroslavu Mezníkovi přátelé a žáci k pětasedesátým narozeninám, Brno 2003, s. 715-742.

WIHODA, Martin, Pražské arcibiskupství svatého Vojtěcha in: DOBOSZ, Józef (ed.), Kościół w monarchiach Przemyślidów i Piastów: materiały z konferencji naukowej Gniezno 21-24 września 2006 roku, Poznań 2009, s. 205-217.

Anatomie přemyslovských Čech (Kosmas): referent krátce představí pramen a následně zhodnotí jeho zprávy týkající se uspořádání Čech pod knížecí vládou, hradské soustavy, dědictví stolce, moravských údělech (typicky informace obsažené na počátku druhé knihy – vláda Břetislava I.)

Výchozí literatura:

Kosmova kronika

KALHOUS, David. Anatomy of a duchy: the political and ecclesiastical structures of early Přemyslid Bohemia. Leiden: Brill, 2012.

KRZEMIENSKA, Barbara. Břetislav I.: Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století. 2., přehlednuté vyd., V Garamond 1. Praha: Garamond, 1999.

SOMMER, Petr, TŘEŠTÍK, Dušan, ŽEMLIČKA, Josef (ed.), Přemyslovci: budování českého státu. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009.

První česká království (Kosmas, Listina Vladislavovi): referent představí a srovná informace pramenů k prvním českým korunovacím (Vratislava a Vladislava)

Výchozí literatura:

Kosmova kronika, Vincentiova kronika

WIHODA, Martin. První česká království. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2015.

REITINGER, Lukáš. Vratislav: první král Čechů. Praha: Argo, 2017.

Kosmovi pokračovatelé a Letopis kanovníka vyšehradského: referent stručně představí kroniky, které navazují na Kosmovu kroniku (až po tzv. Druhé pokračování) – zejména jejich souvislost a časovou návaznost (nezabíhá do detailů o Sázavském letopisu, Vincenciovi a Jarlochovi), následně představí letopis tzv. Kanovníka vyšehradského, včetně teorií o původu autora; na závěr krátce zmíní tzv. Druhé pokračování

Výchozí literatura:

KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ, MNICH SÁZAVSKÝ a FIALA, Zdeněk. Pokračovatelé Kosmovi. Praha: Svoboda, 1974.

REITINGER, Lukáš. Psal tzv. Kanovník vyšehradský opravdu na Vyšehradě?: první Kosmův pokračovatel v kontextu dějepisectví přemyslovského věku, Český časopis historický Roč. 113, č. 3 (2015), s. 635-668.

Sázavský klášter (Mnich sázavský): referent představí kroniku Sázavského kláštera (včetně dodatků ke Kosmově kronice); zmíní teorie o původu sv. Prokopa, představí krátce historii sázavského kláštera a slovanské církve v Čechách

Výchozí literatura:

Kosmova kronika (dodatky)

KANOVNÍK VYŠEHRADSKÝ, MNICH SÁZAVSKÝ a FIALA, Zdeněk. Pokračovatelé Kosmovi. Praha: Svoboda, 1974.

SOMMER, Petr. Svatý Prokop: z počátků českého státu a církve. Praha: Vyšehrad, 2007.

Vincencius a Jarloch: referent představí kronikářské dílo zachované v tzv. Milevském letopisu, včetně jeho nebohemičské části

Milevský letopis: zápisky Vincencia, Jarlocha a Ansberta. Překlad Anna Kernbach. Praha: Argo, 2013.

Počátky Čech královských (Zlatá bula sicilská): referent představí chronologie královských privilegií, jmenování a korunovací Přemysla Otakara, zhodnotí význam Zlaté buly sicilské, a představí kontext i dalších královských privilegií (př. Zlatá bula z Melfi)

Výchozí literatura:

Codex diplomaticus Bohemiae

WIHODA, Martin, ed. a ŽEMLIČKA, Josef, ed. Zlatá bula sicilská: mezi mýtem a realitou. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016.

WIHODA, Martin. Zlatá bula sicilská: podivuhodný příběh ve vrstvách paměti. Praha: Argo, 2005.

ŽEMLIČKA, Josef. Zlatá bula sicilská. Praha: Melantrich, 1987.

Počátky šlechty (rod dle volby – např. podle místa původu – referujícího): výběr zaměření tématu a literatury po konzultaci s vyučujícím

Proměna českých zemí (Archeologické prameny): referent na základě sekundární literatury obecně popíše základní rysy proměny Čech ve 13. století; představí související archeologii měst, kolonizace, urbanizace, jakož i sociální, ekonomické a kulturní aspekty proměny

Výchozí literatura:

KLÁPŠTĚ, Jan. Proměna českých zemí ve středověku. 2., rozš. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové

noviny, 2012.

ŽEMLIČKA, Josef. Království v pohybu: kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy. Vyd. 1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2014.

Počátky měst (listiny pro města): referent představí nejstarší dochovaná privilegia pro česká a moravská města, představí otázky tzv. městského práva, specifické typy měst (horní města, pražská města – zejména jejich úřední znovuzaložení, privilegia, zmíní příklad neúspěšného založení na Havelském městě)

Výchozí literatura:

HOFFMANN, František. České město ve středověku: život a dědictví. První vydání. Praha: Panorama, 1992.

MUSÍLEK, Martin a kol. Havelské Město pražské ve středověku: historie, archeologie, stavební historie. Vyd. 1. Praha: Casablanca, 2012.

VELIČKA, Tomáš. Sepsání - užívání - uchovávání: panovnické listiny v životě českých královských měst ve středověku. Vydání první. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2018.

Kroniky o posledních Přemyslovcích (Zbraslav, Dalimil): referent představí autory, rozsah, okolnosti, původ obou kronik, shrne a zhodnotí různé teorie o autorství Dalimila

Výchozí literatura:

PETR ŽITAVSKÝ a OTTO. Zbraslavská kronika = Chronicon aulae regiae. Překlad František Heřmanský a Rudolf Mertlík. Vyd. 2., opr., (Ve Svobodě 1.). Praha: Svoboda, 1976.

HONZÍKOVÁ, Milena et al. Staročeská kronika tak řečeného Dalimila: vydání textu a veškerého textového materiálu. Vyd. 1. Praha: Academia, 1988-1995.

EDEL, Tomáš. Příběh johanitského komtura řečeného Dalimil: kapitola z dějin české politiky. Vyd. 1. Praha: ISV, 2000.

Kolonizace venkova (Kronika žďárského kláštera): referent představí kontext vzniku pramene, autora kroniky a zaměří se především na souvislosti s rozvojem venkovského osídlení v Čechách 13. století

Výchozí literatura:

JINDŘICH ŘEZBÁŘ a ZEMEK, Metoděj, ed. Cronica domus Sarensis: maior et minor. 1. souborné vyd. Třebíč: Blok, 2003.